

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه هنر اصفهان

دانشکده مرمت

گروه مرمت بنا

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مرمت و احیاء بناها و بافت های تاریخی

طرح مرمت و احیاء سرای معین التجار اهواز

استاد راهنما:

خانم دکتر آزاد

استاد مشاور:

آقای دکتر ابویی

پژوهشگر:

سایه علیزاده

آبان ماه ۱۳۸۸

اظهارنامه‌ی دانشجو

اینجانب سایه علیزاده دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته مرمت و احیاء بناها و بافت های تاریخی گروه مرمت بنا دانشکده مرمت دانشگاه هنر اصفهان به شماره ی دانشجویی ۸۵۱۱۲۰۳۱۰۹ گواهی می نمایم که تحقیقات ارائه شده در این پایان نامه با عنوان طرح مرمت و احیاء سرای معین التجار توسط شخص اینجانب انجام شده و صحت و اصالت مطالب نگارش شده مورد تأیید می باشد و در موارد استفاده از کار دیگر محققان به مرجع مورد استفاده اشا ره شده است. همچنین گواهی می نمایم که مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب یا فرد دیگری ارائه نشده است و در تدوین متن پایان نامه چارچوب مصوب دانشگاه را به طور کامل رعایت کرده‌ام.

امضاء دانشجو

تاریخ:

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق، همچنین چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس از اینپایان نامه کارشناسی ارشد، برای دانشگاه هنر اصفهان محفوظ است. نقل مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

دانشگاه هنر اصفهان
دانشکده مرمت
گروه مرمت بنا

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مرمت و احیاء بناها و بافت های تاریخی خانم سایه
علیزاده تحت عنوان:

طرح مرمت و احیاء سرای معین التجار

ارایه شده به مدیریت تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از فعالیتهای تحصیلی
لازم برای درجهی کارشناسی ارشد که در تاریخ ... توسط هیأت داوران زیر بررسی و با
نمره.....درجه به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد/ استادان راهنمای پایان نامه خانم دکتر آزاد مرتبه علمی

امضاء

۲- استاد/ استادان مشاور پایان نامه آقای دکتر ابویی با مرتبه علمی

.....

امضاء

۳- استاد/ استادان داور داخل گروه آقای/خانم دکتر با مرتبه علمی

.....

امضاء

استاد/ استادان داور خارج از گروه آقای/خانم دکتر با مرتبه علمی

امضای مدیر گروه

امضاء

باتشکرازحمات دلسوزانه اساتیدارجمند گروه مرمت که طی این دوره تحصیلی راهنمایانی صدیق در مسیر علم و دانش بودند، خصوصا تقدیر از اساتید محترم سرکارخانم دکتر آزاد و جناب آقای دکتر ابویی که باراهنمایی های ارزنده و بی دریغ خود اینجانب رادراین مهم ارشاد نمودند.

تقدیم به بهترینانم

پدر، مادر و همسر

چکیده

سرای معین التجار یکی از بناهای دوره قاجار می باشد که در پشت راسته بازار و در کنار رود کارون واقع شده است. این بنا بیشتر جنبه اقتصادی داشته و رونق خاصی به بازار می داده است. در این اواخر از سرای معین التجار به صورت غرفه غرفه و یا به عنوان انبار استفاده می کردند، تا اینکه در سال ۱۳۷۴ به علت آتش سوزی قسمت اعظم این سرا از بین رفت و بیشتر سقف ها و ستون ها آسیب جدی دید. عمده مصالح به کار رفته در این بنا آجر و تیرچوب برای اجرای سقف ها و ستون ها، شفته آهک جهت اجرای پی ها و ملات گچ و خاک می باشد.

دراواخر از تیر آهن به منظور اجرای مجدد سقف ها استفاده شد که به علت بار بیش از حد باعث فروریختن دیوارها و ایجاد ترک در آنها شده است که این مسأله نشان دهنده مرمت غلط و خارج از اصول می باشد. با توجه به آسیب های شدید موجود در این بنا و فرسودگی آن، محل قرارگیری بنا در مجاورت رود کارون و در بافت تاریخی شهر اهواز در پشت بازار قدیم و همچنین تعداد کم بناهای تاریخی به جامانده در این شهر، این سرا ارزش ویژه ای برخوردار می باشد که درخور توجه است.

بنابراین حفظ و نگهداری سرای معین التجار به عنوان بنای شاخص تاریخی به جامانده از دوران قاجار که قسمتی از شهر و هویت یک شهر و در نهایت یک ملت می باشد، به منظور معرفی به نسل های آینده، احیاء فرهنگ گذشتگان و هویت ملی و همچنین جذب توریسم از اهداف این تحقیق می باشند.

از طرفی با توجه به اهمیت این بنا در بافت تجاری آن منطقه به عنوان قلب تپنده اقتصادی و همچنین پاسخگویی به نیازهای جمعیت روبه تزاید، لحاظ کردن کاربری جدید برای این بنا که متناسب باشان و منزلت بنا و کاربری گذشته آن باشد می تواند جوابگوی نیازهای امروز بافت اطراف آن نیز باشد و از متروکه ماندن و فرسودگی مجدد بنا که می تواند ناشی از عدم استفاده از بیل و گذر زمان باشد، نیز جلوگیری کند. اما از آنجا که بافت اطراف بنای مورد نظر بافتی قدیمی و فرسوده است، با مشکلات عدیده ای از جمله محدودیت های مسیرهای دسترسی، مشکلات خدمات رسانی، خطر زلزله و... مواجه هستیم؛ که در این تحقیق طرح پیشنهادی برای جداره معابر اطراف این بنا و همچنین مسیرهای معابر ارایه شده است و تاجایی که امکان پذیر بوده برای این مشکلات راه حلا در نظر گرفته شده است.

در نتیجه ارائه طرح مرمت اصولی و بازنده سازی این بنا و لحاظ کردن کاربری مناسب و درخور شأن بنا می تواند به فرهنگ سازی و ترویج ارزش گذاری به بناهای تاریخی شهر اهواز و نیز اعم بناهای تاریخی کمک کند.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: شناخت

۲۱.....	۱ + ۱ - شناخت اقلیمی و جغرافیایی
۲۱.....	۱ + ۱ + موقعیت جغرافیایی و تقسیمات کشوری
۲۳.....	۱ + ۲ - توپوگرافی
۲۵.....	۱ + ۳ - زمین شناسی
۲۶.....	۱ + ۴ - زلزله
۲۶.....	۱ + ۵ - اقلیم
۲۷.....	۱ + ۶ - پوشش گیاهی
۲۸.....	۱ - ۴ - شناخت فرهنگی و تاریخی
۲۸.....	۱ ۴ + ۱ - خصوصیات جمعیتی
۲۸.....	۱ ۴ + ۲ - خصوصیات فرهنگی و تاریخی
۳۱.....	۱ ۴ + ۳ - شهر و شهرنشینی
۳۴.....	۱ ۴ + ۴ - بازار
۴۰.....	۱ ۴ + ۵ - گونه شناسی سراهای تجاری
۴۵.....	۱ ۴ + ۶ - چگونگی پیدایش و قدمت تاریخی شهر اهواز
۵۴.....	۱ ۴ + ۷ - روند شکل گیری و قدمت بازار اهواز و سرای معین التجار
۵۷.....	۱ ۴ - شناخت فیزیکی و کاربردی
۵۷.....	۱-۳-۱. تحلیل وضعیت بافت و معابر اطراف سرای معین التجار
۷۱.....	۱-۳-۲. توصیف کلی بنا

فصل دوم: آسیب شناسی

۹۴.....	۲-۱- درآمدی بر آسیب شناسی
۹۸.....	۲-۲- آسیب های سرای معین التجار
۱۲۰.....	۲-۳- آسیب های محوطه و معابر اطراف سرای معین التجار

فصل سوم: طرح مرمت

۱۲۶.....	۳-۱- اقدامات پیشنهادی در جهت مرمت سرای معین التجار
----------	--

۳-۲- طرح پیشنهادی محوطه سازی و جداره معابر ۱۴۲

فصل چهارم: طرح احیاء

۴-۱- مقدمه ای بر فرآیند احیاء ۱۷۳

۴-۲- جداول سوات ۱۷۶

۴-۲- اهداف طرح باز زنده سازی ۱۸۰

فهرست جدول ها

صفحه	عنوان جدول
۱۰۲.....	جدول (۱-۲)
۱۰۳.....	جدول (۲-۲)
۱۰۴.....	جدول (۳-۲)
۱۰۵.....	جدول (۴-۲)
۱۰۶.....	جدول (۵-۲)
۱۰۷.....	جدول (۶-۲)
۱۰۸.....	جدول (۷-۲)
۱۰۹.....	جدول (۸-۲)
۱۱۰.....	جدول (۹-۲)
۱۱۱.....	جدول (۱۰-۲)
۱۱۲.....	جدول (۱۱-۲)
۱۱۳.....	جدول (۱۲-۲)
۱۱۴.....	جدول (۱۳-۲)
۱۱۵.....	جدول (۱۴-۲)
۱۱۶.....	جدول (۱۵-۲)
۱۱۷.....	جدول (۱۶-۲)
۱۱۸.....	جدول (۱۷-۲)
۱۱۹.....	جدول (۱۸-۲)
۱۲۱.....	جدول (۱۹-۲)
۱۲۲.....	جدول (۲۰-۲)
۱۲۳.....	جدول (۲۱-۲)
۱۲۴.....	جدول (۲۲-۲)
۱۲۶.....	جدول (۲۳-۲)
۱۷۶.....	جدول (۱-۴)
۱۷۷.....	جدول (۲-۴)
۱۷۷.....	جدول (۳-۴)

۱۷۸..... جدول (۴-۴)

۱۷۸..... جدول (۵-۴)

۱۷۹..... جدول (۶-۴)

فهرست شکل ها

صفحه	عنوان شکل
۲۲.....	شکل (۱-۱)
۲۲.....	شکل (۲-۱)
۲۳.....	شکل (۳-۱)
۲۴.....	شکل (۴-۱)
۲۵.....	شکل (۵-۱)
۴۶.....	شکل (۶-۱)
۴۶.....	شکل (۷-۱)
۴۷.....	شکل (۸-۱)
۴۸.....	شکل (۹-۱)
۴۹.....	شکل (۱۰-۱)
۵۲.....	شکل (۱۱-۱)
۵۴.....	شکل (۱۲-۱)

فهرست نقشه ها

صفحه	عنوان نقشه
۵۷.....	نقشه (۱-۱)
۵۹.....	نقشه (۲-۱)
۶۰.....	نقشه (۳-۱)
۶۲.....	نقشه (۴-۱)
۶۳.....	نقشه (۵-۱)
۶۴.....	نقشه (۶-۱)
۶۵.....	نقشه (۷-۱)
۶۶.....	نقشه (۸-۱)
۶۷.....	نقشه (۹-۱)
۶۸.....	نقشه (۱۰-۱)
۶۹.....	نقشه (۱۱-۱)
۷۰.....	نقشه (۱۲-۱)
۷۱.....	نقشه (۱۳-۱)
۷۲.....	نقشه (۱۴-۱)
۷۳.....	نقشه (۱۵-۱)
۷۴.....	نقشه (۱۶-۱)
۷۵.....	نقشه (۱۷-۱)
۷۶.....	نقشه (۱۸-۱)
۷۷.....	نقشه (۱۹-۱)
۷۸.....	نقشه (۲۰-۱)
۷۹.....	نقشه (۲۱-۱)
۸۰.....	نقشه (۲۲-۱)
۸۱.....	نقشه (۲۳-۱)
۸۲.....	نقشه (۲۴-۱)
۸۳.....	نقشه (۲۵-۱)
۸۴.....	نقشه (۲۶-۱)

۸۵.....	نقشه (۲۷-۱)
۸۶.....	نقشه (۲۸-۱)
۸۷.....	نقشه (۲۹-۱)
۸۸.....	نقشه (۳۰-۱)
۸۹.....	نقشه (۳۱-۱)
۹۰.....	نقشه (۳۲-۱)
۹۱.....	نقشه (۳۳-۱)
۹۲.....	نقشه (۳۴-۱)
۹۳.....	نقشه (۳۵-۱)
۹۹.....	نقشه (۱-۲)
۱۰۰.....	نقشه (۲-۲)
۱۰۱.....	نقشه (۳-۲)
۱۲۸.....	نقشه (۱-۳)
۱۲۹.....	نقشه (۲-۳)
۱۳۰.....	نقشه (۳-۳)
۱۳۱.....	نقشه (۴-۳)
۱۳۲.....	نقشه (۵-۳)
۱۳۳.....	نقشه (۶-۳)
۱۳۴.....	نقشه (۷-۳)
۱۳۵.....	نقشه (۸-۳)
۱۳۶.....	نقشه (۹-۳)
۱۳۷.....	نقشه (۱۰-۳)
۱۳۸.....	نقشه (۱۱-۳)
۱۳۹.....	نقشه (۱۲-۳)
۱۴۰.....	نقشه (۱۳-۳)
۱۴۱.....	نقشه (۱۴-۳)
۱۴۴.....	نقشه (۱۵-۳)
۱۴۵.....	نقشه (۱۶-۳)
۱۴۶.....	نقشه (۱۷-۳)
۱۴۷.....	نقشه (۱۸-۳)

۱۴۸.....	نقشه (۱۹-۳)
۱۴۹.....	نقشه (۲۰-۳)
۱۵۰.....	نقشه (۲۱-۳)
۱۵۱.....	نقشه (۲۲-۳)
۱۵۲.....	نقشه (۲۳-۳)
۱۵۳.....	نقشه (۲۴-۳)
۱۵۴.....	نقشه (۲۵-۳)
۱۵۵.....	نقشه (۲۶-۳)
۱۵۶.....	نقشه (۲۷-۳)
۱۵۷.....	نقشه (۲۸-۳)
۱۵۸.....	نقشه (۲۹-۳)
۱۵۹.....	نقشه (۳۰-۳)
۱۶۰.....	نقشه (۳۱-۳)
۱۶۱.....	نقشه (۳۲-۳)
۱۶۲.....	نقشه (۳۳-۳)
۱۶۳.....	نقشه (۳۴-۳)
۱۶۴.....	نقشه (۳۵-۳)
۱۶۵.....	نقشه (۳۶-۳)
۱۶۶.....	نقشه (۳۷-۳)
۱۶۷.....	نقشه (۳۸-۳)
۱۶۸.....	نقشه (۳۹-۳)
۱۶۹.....	نقشه (۴۰-۳)
۱۷۰.....	نقشه (۴۱-۳)
۱۷۱.....	نقشه (۴۲-۳)
۱۷۲.....	نقشه (۴۳-۳)
۱۸۳.....	نقشه (۱-۴)
۱۸۴.....	نقشه (۲-۴)
۱۸۵.....	نقشه (۳-۴)
۱۸۶.....	نقشه (۴-۴)
۱۸۷.....	نقشه (۵-۴)

۱۸۸.....	نقشه (۶-۴)
۱۸۹.....	نقشه (۷-۴)
۱۹۰.....	نقشه (۸۳-۴)
۱۹۱.....	نقشه (۹-۴)
۱۹۲.....	نقشه (۱۰-۴)
۱۹۳.....	نقشه (۱۱-۴)
۱۹۴.....	نقشه (۱۲-۴)
۱۹۵.....	نقشه (۱۳-۴)
۱۹۵.....	نقشه (۱۴-۴)
۱۹۶.....	نقشه (۱۵-۴)
۱۹۷.....	نقشه (۱۶-۴)
۱۹۸.....	نقشه (۱۷-۴)
۱۹۹.....	نقشه ۱۸-۴
۲۰۰.....	نقشه (۱۹-۴)
۲۰۱.....	نقشه (۲۰-۴)
۲۰۲.....	نقشه (۲۱-۴)
۲۰۳.....	نقشه (۲۲-۴)
۲۰۴.....	نقشه (۲۳-۴)
۲۰۵.....	نقشه (۲۴-۴)

فهرست عكسها

صفحه	عنوان عكس
۵۵.....	عكس (۱-۱).....
۵۶.....	عكس (۲-۱).....
۵۶.....	عكس (۳-۱).....
۵۸.....	عكس (۴-۱).....
۱۰۲.....	عكس (۱-۲).....
۱۰۳.....	عكس (۲-۲).....
۱۰۴.....	عكس (۳-۲).....
۱۰۵.....	عكس (۴-۲).....
۱۰۶.....	عكس (۵-۲).....
۱۰۷.....	عكس (۶-۲).....
۱۰۸.....	عكس (۷-۲).....
۱۰۹.....	عكس (۸-۲).....
۱۱۰.....	عكس (۹-۲).....
۱۱۱.....	عكس (۱۰-۲).....
۱۱۲.....	عكس (۱۱-۲).....
۱۱۳.....	عكس (۱۲-۲).....
۱۱۴.....	عكس (۱۳-۲).....
۱۱۵.....	عكس (۱۴-۲).....
۱۱۶.....	عكس (۱۵-۲).....
۱۱۷.....	عكس (۱۶-۲).....
۱۱۸.....	عكس (۱۷-۲).....
۱۱۹.....	عكس (۱۸-۲).....

فصل اول : شناخت

۱ ۴ - شناخت اقلیمی و جغرافیایی

۱ ۴ ۴ - موقعیت جغرافیایی و تقسیمات کشوری

شهرستان اهواز به مرکزیت شهر اهواز (مرکز استان خوزستان) در فاصله ۸۷۰ کیلومتری جنوب غربی تهران قرار دارد. این شهرستان از شمال غربی به شهرستان شوش، از شمال و شمال شرقی به شهرستان شوشتر، از شرق به شهرستان رامهرمز، از جنوب شرقی به شهرستان بندرماهشهر، از جنوب به شهرستان شادگان، از جنوب غربی به شهرستان خرمشهر و از غرب به شهرستان دشت آزادگان محدود می‌گردد. شهرستان اهواز تقریباً در موقعیت نیمه غربی نسبت به کل استان قرار گرفته است و از لحاظ مختصات جغرافیایی بین ۰۲' ۴۸ تا ۱۸' ۴۹ طول جغرافیایی و از ۵۱' ۳۰ تا ۴۵' ۳۱ عرض جغرافیایی واقع شده است. وسعت شهرستان اهواز ۱۰۵۵۶ کیلومتر مربع است. (فرهنگ جغرافیایی آبادی های استان خوزستان- شهرستان اهواز- ص ۳)

شهر اهواز از شهرهای تاریخی و قدیمی است که در طول زمان به تناوب، فرود و فرازهای داشته اما اهواز امروزی در سال ۱۲۶۶ ه.ش پی نهاده شده و آن را بندر ناصری نام می‌نهادند و به ناصریه هم معروف بوده زیرا در زمان ناصرالدین شاه و به دستور وی بناهای در آن برای سربازان و جهت کشتیرانی احداث شده بود. این شهر در سال ۱۳۰۳ ه.ش در تقسیمات کشوری به عنوان مرکز استان ششم تعیین شد و در شهریور ۱۳۱۴ از نام ناصریه به اهواز بازگردانیده شده و در تغییرات بعدی و تاکنون به عنوان مرکز استان خوزستان از مهم ترین شهرهای کشور محسوب می‌شود. (مال عزیزی، مهرداد، اوکسین یا اهواز امروزی، ص ۴۰-۴۵)